

YABANCI BASINA GÖRE ATATÜRK

Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY*

Türk ulusu, milattan önceki çağlardan günümüze dek varlığını kesintisiz sürdüren birkaç ulustan biri ve en dinamiğidir. Türkler, kişilik ve onur sahibi bir millettir; becerileri ve yetenekleri çok yüksektir. Bu ulus, karanlık günlerde büyük fedakârlıklara ve ıztıraplara katlanmasını bilen bir ulustur. Onun tarihi, büyük davalar uğruna yapılmış çetin mücadelelerin tarihidir.

Böylesine köklü ve dinamik olan ulusumuz, tarihinin her bunalımlı devresinde bağrından bir büyük evlâdını çıkarıp, bu bunalımdan yüzakı ve başarı ile çıkmasını bilmiştir: Meteler, Atilalar, Melikşahlar, Alpaslanlar, Kılıçarslanlar, Fatih Sultan Mehmetler, Yavuz Sultan Selimler gibi...

Birinci dünya savaşından sonra, vatanca yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğumuz bir sırada ortaya çıkarak düşmanları yurdu-muzdan koğup modern bir Türkiye yaratan Mustafa Kemal Atatürk de bunlardan biridir.

M. Kemal Atatürk bir askerdir; ancak, cephelerde savaşın en kritik anlarında kan ve ter içinde yoğurularak edindiği tecrübeler ve yüksek askerî dehâsı dışında, içinde yaşadığı dünyanın ekonomik ve sosyo-politik sorunlarını, özellikle bu sorunlar karşısında Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında çok sağlam bilgiler edinmiş, kendini çok iyi yetiştirmiş, bir çok dallarda engin bir kültüre sahip olmuştur ki bu bilgiler ve doğuştan mevcut yeteneği ona, dünyaca tanınan ve dikkati çeken bir kişi niteliği kazandırmıştır.

Deney üstü ve görünmeyen gerçeklerin ortaya çıkarılması ve kavranışı olan önsezi, M. Kemal Paşa'da çok güçlüdür. Ondaki başarının sırrı da, gönlündeki yurt ve ulus tutkusundadır. Bu tutku ona, amaçlarına ulaşmakta kılavuzluk etmiştir. Onun, ulusun yetenek ve becerilerine büyük

*) Selçuk Üniversitesi Rektörü

güveni vardı. O, bu güvenini, Samsun'a çıktığında ifade ettiği şu sözlerle dile getirmiştir: «Ben 1919 mayısında Samsun'a çıktığım gün, elimde maddî hiç bir güç yoktu. Sadece Türk ulusunun soyluluğundan doğan ve benim vicdanımı dolduran manevî bir güç vardı. İşte ben bu ulusal güce, Türk ulusuna güvenerek işe başladım.»

M. Kemal Paşa, Anadolu'ya geçtikten sonra, kendi yetki bölgesindeki asker ve sivil söz sahibi kişilere, mitingler düzenlemelerini bir bildiri ile emretti. İstanbul'daki i'tilaf devletleri, M. Kemal'in bu davranışlarının o bölgedeki hıristiyan uyrukların hayatını tehlikeye soktuğunu, onu İstanbul'a geri çağırmaslarsa Mondros mütarekesinin 7. maddesine dayanarak Sivas'ı işgal edeceklerini, bundan da M. Kemal'i sorumlu tutacaklarını Osmanlı hükûmetine bildirdiler.

Osmanlı Harbiye Nâzırı, bu tehditleri M. Kemal'e bildirdi. O da verdiği cevapta «İtilaf devletleri, ulusumuzun haklarına ve bağımsızlığına saygı gösterdikçe ve ulus, yurdun güvenliğinden kuşkusuz buldukça, müslüman olmıyan toplulukların korkmalarına hiç bir neden yoktur. Bu konuda devlete karşı her türlü sorumluluğu üzerime alıyorum; ancak özgürlüğümüzü ve ulusal varlığımızı yoketmek demek olan İzmir'in işgali ve buna benzer olaylara karşı ne ulusun heyecanını ve vicdanının acılarını ve ne de buna dayanan ulusal gösterileri durdurmak için kendimde ve hiç kimsede güç ve takat göremeyeceğim. Bu yüzden çıkacak olaylar karşısında da sorumluluk yüklenebilecek ne bir komutan, ne sivil görevli ve ne de bir hükûmet tasavvur ederim.» dedi. O, bu sözleri ile ulus hizmetinde ve millî iradenin emrinde olduğunu belirtmiş oluyordu.

Yetişmesine, kişiliğine ve bunların oluşmasındaki etkenlere kısaca değindikten sonra asıl konumuza yani dış basında Atatürk hakkında söylenenlere geçebiliriz.

Onun dış basındaki yerini anlamak ve anlatmak için şöyle bir sıra izlemek gerekir:

1) Birinci cihan savaşından önceki ve savaş sırasındaki başarıları üzerine söylenenler,

2) İstiklal savaşından cumhuriyetin ilanına dek geçen sürede söylenenler,

3) Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirdiği devrimler üzerine söylenenler,

4) Ölümünden sonra söylenen ve yazılanlar.

Birinci cihan savaşından önceki ve savaş sırasındaki devre:

Bu kısımda, 1907-1919 yılları arasında yabancıların, onun hakkındaki değerlendirmelerini aktaracağız.

Kemal Paşa 1905 yılında harp akademisinden kurmay Yüzbaşı olarak 24 yaşında mezun olduktan sonra şam'a atanmış, daha sonra oradan Balkanlar bölgesine alınmıştır. şam'daki görevine ait bir yabancı anıya raslıyamadık. Balkanlardaki ilk yabancı anı, 1907 lerde kendisiyle görüşen bir Bulgar türkoloğa aittir. Bu Bulgar türkolog MANOLOF onun, 1923 lerde gerçekleştirdiği devrimleri daha o sıralarda yani, Balkan ve Trablus savaşları, birinci dünya savaşı ve istiklal savaşı gibi önemli olaylardan önce tasarladığını, bu hususlarda kendisine şunları söylediğini vazıyor:

«Bir gün gelecek, bugün için düş sayılan bir çok şeyleri gerçekleştireceğim. Bir ferdi olduğum Türk ulusu bana inanacaktır; çünkü düşündüklerim, halk avcılığı davranışının ürünü değildir. Bu ulus, gerçeği görünce, inandığı liderin ardından duraksamadan gider ve inandığı dava uğrunda ölmesini bilir. Saltanat yıkılmalıdır. Devlet yapısı aynı türden bir temele dayanmalıdır. Din ve devlet birbirinden ayrılmamalıdır. Benliğimizi doğu etkisinden sıyrarak batı uygarlığına yönelmeliyiz. Kadına eşit haklar vererek yeni bir toplumsal düzen kurmalıyız. Batı uygarlığına girmemize engel olan, öğrenilmesi zor yazıyı bırakarak latin kökünden bir alfabe seçmeliyiz. Kılık kıyafetimize dek herşeyimizde batıya yönelmeliyiz. İnanınız ki bunların hepsi bir gün gerçekleşecektir.»

M. Kemal'i 1911 de Trablus'ta yani bugünkü Libya'da görüyoruz. O, 8 Ekimde İstanbul'dan çıkıp 8 Kasım 1911 de Trablus'a vardı. Denizlerde artık başka devletler egemen olduğundan karadan gitmek, Suriye ve Mısırdan geçmek zorunda idi. Mısır 1881 yılında İngilizler tarafından işgal edilmişti. Buralardan gizlice geçti. Yanında yüzbaşı Nuri Conker vardı.

Tobruk ve Derne'de, İtalyan saldırganlara karşı derme çatma birliklerle, şuradan buradan toplama modası geçmiş silahlarla kahramanlık destanları yaratarak savaşı kazandı, orada 25 kasım 1911 de binbaşı oldu. 8 Ekim 1912 de Balkan savaşı başlayınca Osmanlı hükümeti İtalyanlarla barış anlaşması yapıp Trablus'u onlara bıraktığından M. Kemal, İstanbul'a döndü.

O zamanlar ülkemizin bir parçası olan Trablus bölgesindeki yayın araçları mutlaka bu başarıları dile getirmişlerdir. Ancak, bunlar elimizde

bulunmadığından oraya ait bilgileri Türk basınından ve Atatürk'ün sözlerinden öğreniyoruz.

M. Kemal Paşa 1913-1914 lerde Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da ataşe militer iken kendisi ile görüşen Bulgaristan'ın eski baş komutanı emekli general N. Jekoş, şunları söylüyor: «...1914 son baharında idi. Bulgaristan, birinci dünya savaşında Almanların yanında yer almak üzere iken, Türkiye ile askerî bir anlaşma yapma görüşmelerinde bulunuyordu. Bu anlaşmanın hazırlıkları için Bulgar genel kurmay başkanlığında çalışırken, bir gün buraya Mustafa Kemal adında bir Türk subayı geldi. Türk hükûmetinin kendisini Sofya Ataşe militeri olarak gönderdiğini ve Türkiye ile Bulgaristan arasında askerî ittifak anlaşması görüşmelerine katılmak üzere de gönderildiğini söyledi. O binbaşı ben ise albaydım. Harukulade bir fransızca konuşuyordu. Cümleleri, bir yüksek diplomat gibi tartarak söylüyordu. Karşımda yüksek kültür sahibi centilmen ve aydın bir Türk bulunduğunu anladım... Bu münasebetle Mustafa Kemal ile ahabab olduk, Sofya'da birlikte gezmeye başladık. Tarihî ve politik konularda konuşuyorduk. Daha o zamanlar, yeni Türkiye'de yapacağı devrimleri düşünüyordu. Sonunda duruma hâkim oldu, muradına erdi, yeni Türkiye'yi kurdu, ayağa kaldırdı.»

Birinci cihan savaşında galip gelen ve Osmanlı hükûmetine 30 ekim 1918 günü imza ettirdikleri Mondros mütarekesine dayanarak yurdumuzun şurasını burasını işgal eden îtilaf devletleri, M. Kemal Paşa'nın birşeyler yapacağını onun, Samsun'a ayak basmasından 35 gün sonra yani 22 haziran 1919 günü, yurdun dört köşesindeki yurtsever görevlilere gönderdiği Amasya bildirisinden sonra hemen anlamışlardı.

O, bu bildirin birinci maddesinde şöyle diyordu: «Yurdun bütünlüğü, ulusun bağımsızlığı tehlikededir. İstanbul hükûmeti, îtilaf devletlerinin etkisi ve denetimi altında bulunduğu için, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum ulusumuzu yok olmuş tanıtıyor. Ulusun bağımsızlığını yine ulusun azmi ve kararı kurtaracaktır. Ulusun durumunu göz önüne almak, hakkın sesini cihana duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak bir ulusal kurulun oluşması gereklidir. Bunun için haberleşerek her yandan gelen öneriler ve ulusal istek üzerine, Anadolu'nun en güvenli yeri olan Sivas'ta ulusal bir kongrenin tez elden toplanması kararlaştırılmıştır. Bunun için bütün Osmanlı vilâyetlerinin her livasında ve parti anlaşmazlıkları dikkate alınmadan güçlü ve ulusun güvenini kazanmış üç kişi kadar bir heyetin, en çabuk araçlarla yetişmek üzere hemen yola çıkarılması gerekmektedir. Her ihtimale karşı bunun ulusal bir sır halinde tutularak gürültü patırdıya yer verilmemesi ve yolculuğun bazı yerlerde kılık değiştirilerek yapılması gereklidir.»

Tabii bu duyuru ne kadar gizli tutulursa tutulsun gerek îtilaf devletleri, gerekse onlarla işbirliği halindeki Osmanlı yönetimi haber alıp M. Kemal'in yakalanması hakkında emir çıktı. Bu durum karşısında 8 Temmuz 1919 günü askerlikten istifa edip «sine-i millette mücahit bir ferd olarak çalışacağını» bildirmesi üzerine iş daha kızıştı.

Erzurum ve Sivas kongrelerinden sonra aynı yılın 27 aralığında Ankara'ya gelen M. Kemal Paşa, 23 nisan 1920 günü burada «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti»ni kurup istiklal savaşına başladığı sıralarda bu haklı Türk davası ile ilk ilgilenenler, Türk dostu iki Fransız yazarı ve düşünürü oldu.

Bunlardan biri Piyer Loti (Julien Viaud Loti: 1850-1923), ötekisi Claude Farrere (Frederic Charles Bargone: 1876-1957)dir. Piyer Loti, bir çok kez Türkiye'ye gelmiş, istiklal savaşı sırasında M. Kemal Paşa ile görüşmüştür. «Ağa Zade'nin mezarı başında», «Bir sipahinin ölümü», «Can çekişen Türkiye» adlı eserlerinde Türkleri över. Gazetelerde yazdığı makalelerinde M. Kemal Paşa'nın kişiliğini ve başarılarını medh eder.

Klod Farer (Claud Farrere)de deniz subayıdır. Binbaşılıktan ayrılıp edebiyata yönelmiş, yazdığı güçlü eserlerle Fransız Akademisi'ne üye seçilmiş bir Türk dostudur. I. Dünya savaşından sonra millî mücadele yıllarında bir kaç yazar arkadaşı ile Türkiye'ye geldi ve Türk davasını sonuna dek savundu. Savaş alanlarında Atatürk ile çekilmiş resimleri vardır. Quatres dames d'Angora (dört Ankaralı bayan) adlı bir eser yazdı.

Klod Farer, Atatürk'ü anlatan bir yazısında şöyle diyor: «Karşımdaki bu büyük adamda, keşfettiğim bu büyük meçhulde yetenek ve karakter o kadar iyi işlenmişti ki, sözlerinde hiç bir kuşku aranamazdı.»

II

İstiklal savaşından cumhuriyetin ilanına dek geçen sürede dış basında Atatürk :

Bu döneme ait dış basında Atatürk hakkında görülen en çarpıcı değerlendirmeye, İngiltereden gelmektedir.

Millî mücadelemizin sonlarında, İngiltere Lordlar Kamarası, olağan üstü bir toplantı yaptı. Bütün yabancı elçiler de bu tarihî toplantıda hazır bulunuyorlardı. Kürsüye gelen işçi partisi lideri Mc Donald: «Hükûmetten şunu sormak isterim! Hükûmet, Anadolu'yu, savaşı kazanan devletler arasında paylaşmak amacı ile İngiliz hazinesinden binlerce altın aldı. İstanbul şehri ve boğazlar İngilterenin olacak, İzmir Yunanlılara, Antalya ve Konya İtalyanlara, Adana ve çevresi Fransızlara verilecekti... Ne ya-

zık ki bunların hiç biri olmadı. Bu taksim projesini M. Kemal'in süngüleri alt üst etti. Bu hususta hükûmetten açıklama yapmasını istiyorum» dediğinde, zamanın başbakanı Loyd Corc (Llyod Gorge) ağır ağır kürsüye gelerek «insanlık tarihi bir kaç yüzyılda ancak bir dâhi yetiştirebiliyor. Şu talihsizliğimize bakınız ki beklenen o daki bugün Türkiye'de doğmuştur. Elden ne gelebilirdi» diyerek kürsüden indi. Bu cevaba bütün İngiliz ulusu baş eğmek zorunda kaldı. Az sonra da Llyod George baş bakanlıktan istifa etti. Bu mağrur millet, M. Kemal'in bir dâhî olduğunu, Türk yurdunu ve ulusunu mahvetmek için uyguladıkları bir sürü planların boşa çıkmasından sonra bu çaresiz kalışlarını itiraf etmek zorunda kalmışlardır. Gerçekten İngilizler, yalnız Çanakkale'de öz yurdunu savunmaktan başka bir günahı olmıyan yüzbinlerce Türkü kırdırmakla, Mondros müta-rekesinden sonra girdikleri İstanbul'da masum halka zulmetmekle yetinmemişler, daha insafsız bir siyasî cinayet girişiminde bulunmuşlardır:

1921 yılında, İngiliz Entellijan servisinin yetiştirdiği bir kişiyi, Hint müslümanlarının Türklere yardım etmek için yolladıkları bir temsilci gibi hazırlıyarak, Atatürk'ü öldürtmek istediler. Mustafa Sagıyr adındaki bu kişi, önce İstanbul'a gelip, bir gazete muhabiri ile ilişki kurmuş, sonra Ankara'ya gelip Atatürk'le görüşmek, bir iki kez görüşüp güven sağladıktan sonra onu öldürmek için planlar hazırlamıştı. Ancak, dâhî Atatürk, daha ilk görüşmesinden sonra, bu adamı inceleyin, diye o zamanın iç işleri bakanı Abdülhak Adnan Adıvar'a söylemiş, yazdığı mektupları, o zaman kimyager olan Prof. Avni Refik Bekman, kimyasal maddelerle muamele edince, selam kelimadan ibaret olan satırlar arasında sempatik mürekkeple yazılmış planlar ortaya çıkarılmış ve hemen, Ulus Meydanında bulunan İstiklal otelinde kurulan mahkemede muhakeme edilip idam edilmiştir.

1916 yılın nisanında Irak cephesinde Halil Paşa tarafından esir edilip İstanbul'a yollanan Sir Charles Tawnshend 1922 de Atatürk hakkında şunları söyler:

«Ben şimdiye kadar 15 hükümdar ve cumhur başkanı ile özel ya da resmî konuşma yaptım. M. Kemal'i gördüğüm gecede kadar ezildiğimi hatırlamıyorum. Mustafa Kemal'de büyük bir ruh gücünün esrarı var.»

III

Cumhuriyetten sonra Atatürk hakkında dış basında söylenenler:

Burada, cumhuriyetin ilanından sonra ve Ata'nın ölümünden önce yazılmış yazılardan ve söylenen sözlerden örnekler vereceğiz.

Bu bölümde, Ata'yı en iyi anlatan, onun bütün davranış ve atılımlarını meraklı bir gözle izleyen ve o devrin kalbur üstü yöneticileri ile kıyaslayan, Amerika'nın Türkiye'deki elçisi Charles Sherill'dir. Büyük elçi Sherill, 1932 yılında Ankara'ya elçi olarak gelmiş, M. Kemal'le, İsmet İnönü ile ve devrin üst düzeydeki sorumluları ile görüşmüş, hatta onlarla dostluk kurmuş, özel konuşmalarda bulunmuştur. Elbette ki bir çok başka yabancı elçi de o zamanlar, daha önce, daha sonra Türkiye'de elçilik etmiştir. Ama Sherill, bu gözlemlerini, ülkesine döndükten hemen sonra, bir kitap halinde yayınlamıştır. Kitap, 1934 yılında «Gazi Mustafa Kemal'in yanında bir yıl elçilik» adı ile basılmıştır. Bu eserin bugünlerde yeni bir baskısını bir kaç gün önce Ankara'daki kitapçı vitrinlerinde gördüm.

Sherill, eserinin önsözünde yazış nedenini şöyle açıklar: «Bu kitap okuyucuya, yalnız bu harikulâde Türk'ün başardığı akla durgunluk veren işlerini göstermekle kalmıyacak, aynı zamanda onun dayandığı coğrafî, politik ve etnolojik temelleri kavratmaya çalışacaktır.» Kitap gerçekten her yönden okunmaya değer niteliktedir. Okudukça insan o zamanki Türkiye'de yaşar gibi oluyor. Elçi, millî mücadele savaşlarının her devresini, planlar çizerek anlatmış. Atatürk de bana bunları planlar çizerek anlatıyordu. O ayrıca devrimlerimizden 11 tanesini, batıdakilerle kıyaslayarak incelemiştir. O bunların gerçekleşmelerini, Homeros'un Odisse destanındaki şeylere benzetiyor.

Ben burada bu kitabı özetliyecek değilim. İçeriğini ve kapsamını kısaca bu şekilde tanıttıktan sonra, onun Ata ile ilk karşılaşmasını, bu ilk intibaları üzerindeki bir kaç sözüne değinmekle yetineceğim.

Elçinin sözlerinden bir kaçı: «Büyük adamlar yetiştiren bir ırk herhalde büyük bir ırktır. Bir ulusu anlamak için onun liderlerini incelemekten daha sağlam bir yol yoktur. Bugün herhangi bir yerde, kendisinden üstün bir devlet adamı bulunmayan M. Kemal kadar büyük yetenekli bir kişiyi Türkler nadir yetiştirmişlerdir... Kurtarıcı, ulusal kahraman ve dünyaca ünlü bir devlet adamı olan Türkiye cumhur başkanı Mustafa Kemal'i incelemek, bu bakımdan büyük bir değer taşır.»

Büyük elçi Ekselans Sherill, Ata ile ilk karşılaşma izlenimini de şöyle anlatıyor:

«İlk bakışta tam anlamı ile sağlıklı, parlak gözlü, geniş alınlı zekî bir sima. Bir yabancı ile ilk görüşmede yalnız Türkçe konuşmak âdetindedir. Ancak kısa süren başlangıç sırasında herhangi bir nokta ilgisini çekecek olursa (benimle konuşmasında olduğu gibi) hemen, gayet düzgün ve akıcı bir Fransızca ile söze başlar. Bu iş de bittikten sonra elçilik erkânı takdim olunur. Çankaya tepesine çıktığım ilk ziyaret ve Türkiye'nin en yüce

başının sevimli yuvasında gördüğüm kabul hakkındaki ilk izlenimlerim bunlardır.»

Bu tür kitap yazarlardan biri de Alman Profesör Herbert Melzig'tir. Bu bilgin, 1938 lerde öğrenci bulunduğum Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine almanca Profesörü olarak getirilmişti. 35 yaşlarında genç bir bilgindi. Almanca bölümündeki arkadaşlarımdan duyduğuma göre, her fırsatta Atatürk'ün yarattığı yeni Türkiye atılımlarından ve Atatürk'ün yüce kişiliğinden övgü ile bahsedermiş. Kitabından onun özlü bir cümlesini aktarıyorum: «Kemal Atatürk, kendi ulusu ve insanlık için beslediği sevgi ile bir dahînin neler yaratabileceği konusunda cihana, görülmedik, işitilmedik bir sahne seyrettirmektedir.»

Prof. H. Melzig'in dile getirdiği, Ata'nın insan sevgisi yoluyla neler yaptığını, cephelerde can düşman olarak karşı karşıya bulunduğumuz Yunan basınından bir örnek vermek istiyorum:

Yunan yazarı Yorgi Pesmezoğlu, Proia gazetesinde 1937 yılında yazdığı bir makalede ulu Ata'mız hakkında şunları söylüyor: «Anadolu'ya Yunan çıkarması sırasında, bu savaşı isteyen bizler bile, -bize anlatıldığı gibi- M. Kemal'i, başıbozuk çetelerin başına geçmiş bağınaz bir başkan sanmıştık. Daha sonra Anadolu'yu nüfuz bölgelerine ayırarak Osmanlı İmparatorluğunun elbiselerini paylaşmak isteyen ve sıkıyı görünce diplomasi yoluyla işin içinden sıyrılıp kaçan İngiliz, Fransız ve İtalyanları Anadolu'dan çıkarıp bizi de yendikten sonra, karşımızda sıradan bir adamın bulunmadığını ve onun gerçek yaratıcı gücünü kavramaktan çok uzak kalmış olduğumuzu kabul ettik. Türkiye ile aramızda kurulan dostça ilişkilerin sıkı bir ittifaka (Balkan ittifakı) dönüşeceği sıralarda Ankara'ya ilk gelişimizde Çaldaris ile Mustafa Kemal tarafından kabul edildik. İnsanın içine işleyici ve sabit bakışının M. Kemal'in simasına verdiği ciddiyet, mavi gözlerinin etkisi ile daha çok keskinleşmekte ve gülümsemesindeki konukseverliği ve içtenliği canlandırmaktadır. Fransızca'yı, almanca'yı çok iyi bildiği, belki İngilizce de bildiği halde bizimle yalnızca Türkçe konuştu... M. Kemal, yumuşak, nazik ve iltifatkârdır. Kendisine karşı bile olsa, karşısındakini incitmek istemez... O, Türklüğü ile öğünür ve Türkiye'yi yabancı etkisinden uzak bulundurmak ister. O, Türkiye'nin Türkiye kalmasını istemekle birlikte, onu yabancılara karşı kapalı tutmak taraflısı da değildir.

Cardiff'te çıkan Western Mail adlı gazetenin yazarı Hans Prombge 1937 de Ata hakkında şunları yazıyor: «M. Kemal'in en büyük başarıları, Lozan barışından sonra olmuştur. Atatürk, Türkiye'yi baştan başa değiştirmiş, Türkiye'nin sosyal, siyasal ve endüstriyel hayatını her dalda modernleştirmiştir, sultanlar devrinden kalma bütün kötü izleri kökünden sil-

miş ve yüzyıllarca sürmüş olan dağınıklıktan, düzenli ve sürekli bir politik sistem yaratmıştır. Eğer bugünkü Türkiye, büyük savaştan sonra Avrupanın herhangi bir yerinden daha çok ilerlemiş bulunuyorsa bunun en başta gelen nedenini Atatürk'ün dehasında aramak gerekir. M. Kemal'i, büyük komutanların çoğuna üstün kılan nitelik, ölümü hıca saymak, cesaret göstermek hususunda askerlerine en büyük örnek olmasıdır. O, hırpalanmış, silahı elinden alınmış bir milletle, tarihe yeni bir devir açmak için mücadeleye girişti ve bu mücadelesinde, ruh gücünün dünya yüzündeki bütün silahlara üstün olduğunu isbat etti.»

Ram Landon adındaki yazar, The Spectator dergisinde Ata hakkında şöyle diyor:

«Türkiye'de İslâmiyet prensipleri, tevekküle ve kadere dayanırdı. Her başarısızlığı mazur ve haklı gösteren (inşaaallah) sözcüğü, ilerlemenin en büyük engeli, tenbellerle amaçsızların nakaratı idi. Atatürk, işte bunu kaldırdı. Kadere inanmayı yani işi oluruna bırakmayı bıraktırıp kafalara yeni bir anlayış ve kendine güvenmeyi getirmiş, bunu yaparken, yepyeni bir din yarattığı anlayışına kapılmak gibi bir megalomani göstermemiştir. İşte onun bu gönül alçaklığı, kendisinin, komünist ve nazi liderlerinden daha yüksek olduğunu isbat etmiştir. Türkiye'nin özgürlük konusunda gösterdiği duyarlılık, eski rönesans ülkelerinde mistiklik ve hoşgörüsüzlük hüküm sürerken Türkiye, fikir alanında hoşgörünün vatani ve müsbet bilimin hararetle karşılandığı bir ülke olmuştur. Bundan dolayıdır ki, başka ülkeler aydınları için Türk devrimi, orijinal, aynı zamanda dünyaya örnek olacak nitelikte bir girişimdir.»

Bu bölümü, Orta-Doğu sorunlarını en iyi bilen, zamanımızın en büyük tarihçilerinden olan değerli arkadaşım Bernard Lewis'in kitabından aktaracağım bir kaç cümle ile bitireceğim.

Bu ünlü dostum ve meslektaşım «Modern Türkiye'nin Doğuşu» adı ile dilimize çevirilen değerli eserinde Atatürk hakkında şunları söylüyor: «Kemal Atatürk, çabuk ve kesin hareket, ânî ve çok kez sert kararlar adamı idi. Sert ve parlak bir asker, herşeyde muazzam bir irade, tükenmez bir hayatiyet sahibi idi. Çağdaşları tarafından çok kez diktatör olarak nitelendirilmiştir. Bir anlamda şüphesiz öyleydi; ama onun diktatörlüğü rahatsız edici, omuz üzerinden gözetleme, kapı zili korkusu, toplama kampının karanlık tehdidi bulunmayan bir diktatörlüktü. Atatürk, ağır bir millî buhran sırasında âdeta isteksiz adımlarla kontrolü tedricen ele alan bir generaldi. O, önce asker olarak ulusuna önderlik etmek üzere, Avrupanın hasta adamını yatağından kaldırıp ona yeni bir hayat ve canlılık aşılayan parlak ve ilham verici bir lider olarak yükseldi.

Onun ilk başarıları, bir ordu ve bir millet ve parçalanmış bir impara-

törlüğün yıkıntılarında bir ulus kurarak ve millî topraklardan istilacıları koğarak başarıya ulaşmış kahramanca bir üslupta idi. Yine de Atatürk'ün gerçek büyüklüğü, her biri ayrı ayrı büyük olmalarına rağmen bu başarılarda yatmaz. Onun gerçek büyüklüğü daha çok, bu kadarının yeter olduğunu fakat yine de tek başına yeterli olmadığını askerî ödevin tamamlandığını ve çok farklı başka bir ödevin kaldığını kavramasındadır. Onun zaferi sırasında bir komutanı daha çok şan ve şeref aramağa veya bir milliyetçi lideri, yeni ihtiraslar uyandıрмаğa heveslendirecek birçok fırsatlar vardı. O, bunların hepsini reddetti ve kahramanlar arasında bir istisna olarak görülen bir gerçekçilik, kendini tutma ve ılımlılık, bu tür serhoşca maceralara karşı halkını uyardı. Bundan sonraki ödevleri yurd içinde idi. Şimdi önünde, uzun sürmüş bir iç ve dış savaşların tüketip zaiflettiği ülkesinin yeniden kurulması sorunu duruyordu. Atatürk'ün bunu görebilmesi, onun en yüce meziyetidir. Onun hayatındaki iki ana inanç; **Türk ulusuna ve ilerlemeye olan inancı idi.** Her ikisinin de geleceği, onun için batının modern uygarlığından başka bir şey demek olmiyan uygarlıkta yatıyordu. Onun milliyetçiliği sağlıklı ve akılcı bir milliyetçilikti. Onun milliyetçilik anlayışında, öteki ulusların haklarını veya emellerini kibirle çiğneme, ulusal geçmişin sorumluluğunu sinirlilikle reddetme gibi şeyler yoktu.

Türkler, kendi içlerindeki bazı unsurların ve kuvvetlerin kötü etkileri ile yanlış yola sapmış, büyük başarılar sahibi yüce bir ulustu. Uygar uluslar topluluğunda yerini bulmak üzere yeniden ilerleme yoluna konmaları gerekliydi.

Pekçok reformcudan farklı olarak K. Atatürk, salt bir modernleşme görüşünün değersiz olduğunu ve Türkiye, günümüz dünyasında tutunacaksa, toplumun ve kültürün bütün yapısında temelden değişikliklere girişmenin zorunlu olduğunu iyi biliyordu.

Atatürk'ün yaptıkları üzerinde yargı farkları ne olursa olsun şu husus hiç tartışma götürmez; tarihlerinin en karanlık ânında kemalist devrim Türk halkına yeni bir hayat ve umut getirdi, enerjilerini, güvenlerini onlara geri verdi ve kendilerini sadece bağımsızlık yolunda değil, daha zor elde edilir, nâdir ve daha değerli bir şey olan hürriyet yoluna sağlamca yerleştirdi.»

Atatürk'ün ölümünden sonra hakkında dış basında yazılanlar ayrı bir konuşma konusu olacak kadar çok ve geniştir. Zaten bunların bir kısmı da kitap halinde yayınlanmıştır. Bu bakımdan ben burada onlardan söz etmiyeceğim. Yalnız sözlerimi bitirmeden, sabrınızı da bitirmezsem, Pakistan'da şahit olduğum bir olaydan bir kaç cümle halinde bahsedeceğim: Bundan birkaç yıl önce birkaç konferans için çağırılarak Pakistan'a

gitmiştim. Bir gün birşeyler almak için çarşıya çıkıp bir dükkâna girdim. Dışarı çıktığımda otele dönmek için taksi bulamadım. Dükkâna geri dönüp telefonla bir taksi çağırılmelerini rica ettim. O sırada dükkânda müşteri de azalmıştı. Hangi milletten olduğumu sordular. Türküm deyince, malum Pakistanlılar bizleri çok severler, dükkân sahibi beni kendi arabası ile otele yollayacağını söyledi ve hemen oturttu. Çay kahve ikramından sonra «size bir şey sormak istiyorum» dedi. Ben de buyurun dedim «Türkiye’de son yıllarda Atatürk düşmanlığı başlamış doğrumu? Bilirsiniz bütün Pakistanlıların ve Hindistandaki müslümanların hepsinin evinde Kemal Atatürk’ün resmi asılıdır. Bağımsızlığımıza ve benliğimize kavuşmamızı ona borçluyuz. O düşmanları yendi ve müslüman ülkesinden kovdu. Bütün müslüman milletlere bağımsızlığa kavuşmanın yollarını gösterdi, ona hepimiz minnettarız» dedi. Gerçekten Pakistan’da, Hindistan’a gittiğimde de gördüm orada da her aydın müslümanın evinde, hatta gayr-i müslim hindûların evlerinde Atatürk’ün resmi asılıdır.

Maalesef Türkiye’de son yıllarda bilinçli ve planlı bir Atatürk düşmanlığının başlatıldığı bir gerçektir. 1968 başörtüsü bahane edilerek olay çıkarılması benim sınıfımda başlatılmıştı. O zamana dek Üniversitelerde ilk kez görülen ve maksatlı olarak sahnelenen bu başörtülü kızı sınıftan çıkarınca boy hedefi ben oldum. O olayın bir ucu da Diyanet işleri başkanlığında planlanıyordu. Ulu Ata’nın tehlikeyi görüp gerçekleştirdiği eğitimin birleştirilmesi ve Millî Eğitim Bakanlığının kontrolüne verilmesi demek olan tevhid-i tedrisat ilkesi bozulunca, iş çıkırından çıktı, Ata’yı dinsizliğin sembolü gibi göstererek ona düşmanlık perdesi arkasında şeriatçılık başladı.

Pakistanlı dostumuzu üzmemek için, «pek böyle bir şey yok. Bir kaç kendini bilmez çıkarıcı din sömürücüsü yobaz var ama Atatürkçüler yanı onun izinde olanlar çoğunlukta» dedim. Maalesef Türkiye’de her zaman pusuya yatmış, fırsat kollayan gerici çıkarıcı Atatürk düşmanları olmuştur. Ama onu sevenler, ülke bütünlüğünü, ulus güvenliğini ve ilerlemeyi onun prensiplerini izlemekte gören gerçek memleket evlatları daima çoğunlukta kalacak, ötekilerine üstün geleceklerdir... Ona düşmanlık edenlere lanet eşsiz ulu Ata’ya Tanrı’dan rahmet diler hepimize saygılar sunarım.